

20 INTERVJU

NOVICE | ŠTEV. 27 | 10. JULIJ 2026

Antifašizem pomeni tudi samokritiko

KLAUS SCHÖNBERGER se je rodil leta 1959 v Marbachu (Nemčija). Študiral je empirične kulturne vede, novejšo zgodovino ter novejšo nemško književnost. Od leta 2015 je bil profesor kulturne antropologije na celovski univerzi in od leta 2016 vodil Inštitut za kulturno analizo. Leta 2026 se je upokojil. Med njegova raziskovalna področja sodijo kulturna analiza kultur spominjanja ter vprašanja transkulturnosti v alpsko-jadranski regiji.

26. maja 2026 je bila v Celovcu premiera vaše nove predstave »Lei lossn oder letzte Generation der Kärntner Seele?«. Tema se začne leta 1938 in zgodovino Koroške postavi v satiričen, mitološki okvir. Kako je nastala ideja za predstavo?

KLAUS SCHÖNBERGER: Gledališka predstava je nastala na podlagi rezultatov raziskovalnega projekta, ki sva ga izvedla skupaj s kolegico Ute Holfelder. V letu spominjanja je bilo za naju veliko vprašanje, zakaj se na Koroškem določenih stvari ne ohranja v spominu. V predstavi se zato ukvarjamo s tem, kako se je Koroška zaščitila pred soočenjem z lastno udeležbo v nacistični zgodovini. Gre predvsem za povojni čas in za to, kako zgodovina sega vse do sedanjosti ter kako se pri tem poslužujejo izmikavanja krivdi in samoprevare.

To je že druga predstava, ki na presečišču znanosti in umetnosti posega na področje gledališča, saj verjamem, da so potrebne različne ravni, različni pristopi in različne intervencije, da bi te teme približali širšemu občinstvu. To so lahko društva, kot je pobuda Domplatz, znanstvena besedila ali pa umetniške produkcije.

Predstava »Lei lossn« uporablja tudi motiv »izvornega mita«, torej fantastične pripovedi o tem, od kod izvira določena skupina. Kakšno funkcijo imajo izvor-

ni miti?

Gre za potrebo po legitimnosti. Ta legitimnost se zdi večja, če se lahko sklicujemo na nekaj, kar je prastaro, kar je bilo domnevno vedno prisotno in nikoli drugačno. To strategijo lahko razlagamo na dva načina. Prvi razlagalni pristop pomeni, da ljudje iščejo utemeljitev za to, kar počnejo. To bi bila še razmeroma neškodljiva razlaga. Drugi pa je povezan s tem, da ustvarjanje in ohranjanje prevlade, oblasti in hegemonije vedno potrebuje tudi določeno ideološko podlago. Zato je instrumentalizacija mitov tesno povezana z nacionalnimi državami in nacionalističnimi gibanji. Slednja namreč vedno potrebujejo legitimacijo, pripoved o tem, zakaj naj bi bila prav tista stališča, ki jih zastopajo, pravilna. Ti miti pomagajo tudi pri utemeljevanju zahtevkov in – kadar so teritorialni – pri njihovem materialnem uveljavljanju z vojnami. Miti imajo torej po eni strani politično funkcijo, po drugi strani pa tudi osebno, saj ustvarjajo občutek pripadnosti.

Prirejanje znanstvenih vsebin za gledališče prinaša aktualne raziskovalne razprave širši javnosti. Kateri vidiki so vam pri tej predelavi posebej pomembni?

No, za to, da moji raziskovalni rezultati postanejo javni, poskrbi že Kärntner Heimatdienst (smeh). Pri raziskovanju in umetniški obdelavi snovi mi gre

predvsem za to, da ponudim natančnejšo sliko in drugačno perspektivo na zgodovino Koroške, zlasti pa na izključevanje koroških Slovencev. Jasno je treba povedati, da je ideologija nemškega nacionalizma našo deželo pahnila v pogubo. Veliko stvari bi bilo treba postaviti na pravo mesto, vendar v uradno zgodovinsko podobo prodirajo le zelo počasi.

V predstavi »Steinacher – Hamsuchung« ste se ukvarjali z zgodovinsko osebnostjo nemškonacionalnega politika Hansa Steinacherja. Kakšno vlogo ima Steinacher v razpravah o 10. oktobru?

Hans Steinacher je bil osrednji ideolog narativa o obrambnem boju in ostanki brambovske zveze ga še danes slavijo kot junaka. Zanimivo se mi zdi, da je imel Steinacherjev življenjepis le deloma sploh kaj opraviti z Avstrijo. Bil je terorist, ki je bil v Nemčiji v dvajsetih letih odgovoren tudi za umore in druga nasilna dejanja. Tako je na primer naročil umor separatističnega voditelja Wilhelma Schlicha v zasedenem Porenju. Ta del Steinacherjeve biografije seveda ne ustreza podobi junaka. Verjetno se prav zato dolgo nihče ni ukvarjal s temi viri – čeprav so bili v Koroškem deželni arhivu pravzaprav lahko dostopni.

S predstavo »Steinacher – Hamsuchung« sem mu želel odvzeti svetniški sij. Steinacher je v vseh državljskih vojnah, v katere se je vmešaval, zastopal nemškonacionalno ideologijo. In prav to ideologijo je nacistični režim pozneje deloma prevzel. Ti ideološki elementi, ki so na Koroškem še dolgo sooblikovali zgodovinsko podobo, so namreč prispevali tudi k temu, da je nacistični fašizem prišel na oblast. Škandalozno pa je predvsem to, da je bila ta ideologija na Koroškem tako dolgo in tako izrazito tudi uradno stališče. S tem je treba končno opraviti.

Trenutno delate na raziskovalnem projektu, ki proučuje doje-manje različnih jezikov v alpsko-jadranski regiji v 19. stoletju. Kako se to razlikuje od današnjega doje-manja?

Takrat je jezik manj označeval narodne razlike, veliko bolj pa družbene. Višje vrednotenje nemščine v primerjavi z italijanščino in zlasti s slovenščino je bilo povezano s tem, da je revnejše prebivalstvo – kmetje in delavci – govorilo predvsem italijansko in slovensko. Zato so se na tem področju razvili družbeni in gospodarski konflikti, ki so utrjevali prevladujoči položaj nemščine. Preko vprašanja jezika se namreč vedno posreduje ali uveljavlja tudi oblast.

Kako se je ta povezava med družbenim razredom in jezikom na Koroškem razvijala v zvezi s slovenščino?

V 19. stoletju in še daleč v 20. stoletje je slovenščina veljala predvsem za jezik revnih in nižjih družbenih slojev. V povezavi s protislovenskimi predsodki je to vodilo v diskriminacijo in seveda tudi v izključevanje iz določenih poklicev oz. funkcij. Danes pa je zanimivo, da ima slovenska manjšina v primerjavi z nemško govorečim prebivalstvom celo boljše poklicne možnosti in jih tudi uspešneje izkorišča. Moj doktorand Milan Obid je v svoji raziskavi pokazal, da je bil poklicni vzpon povezan tudi z družbenim napredovanjem, ki je tesno povezano z ustanovitvijo Slovenske gimnazije leta 1957. To je sicer spremenilo razmerja, ni pa nujno izboljšalo ugleda slovenščine. Je pa v generaciji koroških slovenskih »baby boomerjev« utrdilo prepričanje, da je družbeni vzpon mogoč predvsem z izobrazbo.

Osrednje vloge Slovenske gimnazije v tem procesu ni prepoznala le slovenska narodna skupnost, prepoznale so jo tudi nemškonacionalne sile. Ko se leta 2015 prišel na Koroško, so javnih prireditvah gimnazij

FOTO: UNIVERZA CELOVEC

Klaus Schönberger je vodil institut za kulturno analizo na celovski univerzi. Marca 2026 je imel poslovilno predavanje.

vedno imenovali »veliki strup«. Takrat sem si mislil: tega vendar ni mogoče verjeti. Kasneje pa sem razumel, da je šlo za poskus diskreditacije celotnega intelektualnega sloja. Pri mlajši generaciji predstava, da bi lahko kakšen jezik pome-nil grožnjo, ni več tako prisotna in se pogosto zdi precej čudna. V ospredje stopajo druge dina-mike – na primer to, da se he-gemonistični družbeni sloj, to-rej na primer nemško govoreči, preprosto ne čuti dolžnega učiti se jezikov drugih.

Ste član iniciative Domplatz (Stolnični trg), ki želi tudi letos s festivalom odpora »Svobodni! Befreit!« prinesiti nove pobude v koroško kulturo spominjanja. Kako ocenjujete današnjo kulturo spominjanja na Koroškem?
Na Koroškem je kultura spomi-njanja močno osredotočena na spomenike. Jasno pa mi je, da imajo takšni kraji za različne sku-pine različen pomen, saj določa-jo, kdo je v javnem prostoru sploh viden. Prav zato se okoli teh spo-menikov vedno znova pojavljajo spori – še posebej tedaj, ko utr-juje zgodovinski narativ, ki je zgodovinsko napačen in pogos-

to tudi politično problematičen. Primer za to je spomenik na Stol-ničnem trgu. Ko želi kdo poseči v takšen spo-menik, se hitro sliši očitek: »Ho-čete prepisati našo zgodovino, hočete jo izbrisati!« Pri tem se seveda spregleda dejstvo, da ne gre za vprašanje, kakšna so zgo-dovinska dejstva, temveč vedno za razlage zgodovine. Pri ravnanju s spomeniki oziro-ma njihovem preoblikovanju raz-likujem med antagonističnim in agonističnim pristopom. Anta-gonistični pristop pomeni uni-čevanje, poškodovanje ali po-pisovanje spomenikov z grafiti. Agonistični pristop, ki smo ga poskušali uresničiti pri iniciativi Domplatz, pa pomeni ustvarjal-no obravnavo spomenikov – na primer s pomočjo umetnosti ali dodatnih informacij.

Po skoraj v vseh točkah nezako-niti raciji pri Peršmanu ste obja-vili besedilo o ravnanju s spomi-nom na antifašistični odpor med 2. svetovno vojno in današnjim antifašističnim aktivizmom. Kakšen pristop je danes potre-ben ob naraščajočih desničar-sko skrajnih in fašističnih ten-dencah?

Razlogi, da danes veliko ljudi voli skrajno desnico ali da se organi-zirajo, so močno povezani s tre-nutnimi družbenimi razvoji. Ve-liko elementov skrajno desne ideologije se je preselilo v sredi-no družbe. Te tendence se med drugim krepijo tudi zato, ker se veliko ljudi počuti nemočne in so sami predmet disciplinira-nja, zatiranja in izkoriščanja. Iš-čejo možnosti, da vsaj začasno izstopijo iz tega položaja, ne da bi spremenili temeljne strukture družbe. In en preprost način za pridobitev moči je, da tisti, ki so spodaj, še enkrat stopijo na ne-koga drugega. To tudi pojasnju-je, zakaj so lahko npr. tako ime-novane avtohtone manjšine ali »bolj integrirani« migranti tudi rasisti, čeprav se ti mehanizmi nato vedno obračajo tudi proti njim samim. Da bi se zoperstavili takim raz-vojem, moramo kot antifašisti natančno pogledati in prepozna-ti pogoje, ki spodbujajo fašizacijo družbe. Pri tem ne smemo osta-

jati pri starih modrostih, temveč moramo iskati nove poti antifa-šistične vzgoje in ukrepov proti fašizmu. Samokritičen pristop je pri tem izjemnega pomena.

Zakaj vam je pomembno, da se antifašistično angažirate?
Ljudje mi dejansko pogosto re-čejo: »Zakaj se temu izpostavljaš? Saj tako ali tako ne moreš niko-gar prepričati!« To sicer do neke mere drži. A mislim, da je to tre-ba razumeti strateško. Manj gre za to, da verjamem, da lahko ljudi prepričam, gre bolj za to, da želim podpreti ljudi, ki razmišljajo po-dobno, a si tega ne upajo artiku-lirati ali tega zaradi okoliščin ne morejo storiti. Sem v privilegira-nem položaju – ne samo zato, ker sem star, bel moški, ampak tudi zato, ker imam nekaj povedati in kot znanstvenik to lahko tudi po-vem. Svojo dolžnost vidim v tem, da opolnomočim ljudi, ki se po-čutijo nemočne, in jim ponudim možnost, da razvijajo svoje misli.

ANA GRILC

ZVEZA SLOVENSКИH ORGANIZACIJ na Koroškem:
ZENTRALVERBAND SLOWENISCHER ORGANISATIONEN in Klammern
Göbelsbergerstr. 5/2, 9020 Klagenfurt/Celovec
T +43 463 51 43 00-14 E zso@slo.at W www.slo.at

ZVEZA SLOVENSКИH ORGANIZACIJ (ZSO)
išče sodelavko/sodelavca za delo
v tajništvu (m/ž)

Zveza slovenskih organizacij (ZSO) kot krovna organizacija Slovencev na avstrijskem Koroškem vabi v svojo ekipo novo sodelavko oziroma novega sodelavca za delo v osrednjem tajništvu.

Delovni čas: Delna zaposlitev
Plačilo: 2.500 EUR (za polni delovni čas)
Rok za prijavo: 20. 7. 2026

Prijave z življenjepisom in motivacijskim pismom pošljite na elektronski naslov: zso@slo.at

Podrobnosti o delovnem mestu, opisu nalog, zahtevani izobrazbi in ugodnostih so na:

www.novice.at/oglasi

